

## WPLYW TYPU ROLNICZEGO GOSPODARSTWA ROLNEGO NA DOCHODY GOSPODARSTW EKOLOGICZNYCH

*Dorota Komorowska*

Katedra Ekonomiki Rolnictwa i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych  
Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie  
Kierownik: prof. dr hab. Henryk Manteuffel

Słowa kluczowe: rozwój zrównoważony, rolnictwo ekologiczne, dochód rolniczy  
*Key words: sustainability development, ecological agriculture, agricultural income*

S y n o p s i s. Celem opracowania jest ocena wpływu specjalizacji gospodarstwa rolnego na dochody wybranych typów rolniczych gospodarstw ekologicznych. Przedmiotem badania są gospodarstwa ekologiczne uczestniczące nieprzerwanie w Polskim FADN w latach 2007-2009 i sklasyfikowane według typów rolniczych. Poziom dochodu z gospodarstwa rolnego i dochodu na osobę pełnozatrudnioną rodziny w analizowanym okresie był relatywnie wyższy w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą, czyli chów bydła mlecznego i zwierząt żywnych w systemie wypasowym, ale były to gospodarstwa większe obszarowo, szczególnie utrzymujące zwierzęta żywione w systemie wypasowym.

### WSTĘP

Rolnictwo ekologiczne rozwija się w wielu krajach na świecie. W krajach Unii Europejskiej (UE) dynamiczny rozwój rolnictwa ekologicznego odnotowano w latach 90. XX wieku w następstwie rozwoju rynku żywności ekologicznej. Wprowadzenie dopłat do produkcji ekologicznej w ramach programu rolno środowiskowego,<sup>1</sup> zachęcającego rolników do ochrony środowiska, przyczyniło się do przestawiania gospodarstw konwencjonalnych na ekologiczne. Z czasem proces ten uległ zahamowaniu, a nawet liczba gospodarstw ekologicznych w wielu krajach zaczęła się zmniejszać. Przyczyn upatruje się między innymi w konkurencji ze strony innych pakietów programu rolnośrodowiskowego [Koreleska 2006]. Taka sytuacja powoduje, że podaż produktów ekologicznych na unijnym rynku w coraz mniejszym stopniu pokrywa rosnące zapotrzebowanie i zwiększa import spoza UE.

W Polsce, dynamiczny rozwój rolnictwa ekologicznego odnotowano po akcesji Polski do UE i objęcia rolnictwa wspólną polityką rolną, w tym wsparciem gospodarstw ekologicznych w ramach programu rolnośrodowiskowego. Szybkie tempo wzrostu liczby gospodarstw ekologicznych w ostatnich latach powoduje zainteresowanie ekonomiką ich

<sup>1</sup> Program rolnośrodowiskowy jest instrumentem realizacji polityki rolnej UE respektującej cele środowiskowe. W ramach programu wprowadzono płatności za świadczenie usług na rzecz zachowania dobrego stanu środowiska i minimalizacji negatywnych efektów działalności rolniczej.

działalności. Celem opracowania jest ocena wpływu specjalizacji gospodarstwa rolnego, określanej w metodyce FADN<sup>2</sup> jako typ rolniczy, na dochody gospodarstw ekologicznych wybranych typów rolniczych.

## METODYKA BADAŃ

Przedmiotem badania były gospodarstwa ekologiczne objęte rachunkowością rolną w systemie FADN. Do przeprowadzenia analizy pionowej (zmian w czasie) do badań przyjęto gospodarstwa ekologiczne uczestniczące w Polskim FADN nieprzerwanie w latach 2007-2009, sklasyfikowane według typów rolniczych. Liczebność uzyskanych grup pozwala na badanie gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych, chowie bydła mlecznego, chowie zwierząt utrzymywanych w systemie wypasowym i gospodarstw wielokierunkowych (mieszanych), czyli wszystkich typów gospodarstw, które występowały w grupie gospodarstw ekologicznych objętych rachunkowością rolną w systemie FADN (tab. 1.).

## ZASOBY PRODUKCYJNE

Zasobami produkcyjnymi gospodarstw rolnych są: ilość ziemi użytkowanej rolniczo, zasoby pracy i kapitału. Przeciętna powierzchnia użytków rolnych badanych gospodarstw ekologicznych była zróżnicowana. W obrębie poszczególnych typów produkcyjnych w analizowanym okresie powierzchnia ta nieznacznie wahała się w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych i chowie krów mlecznych oraz wzrastała w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta żywione w systemie wypasowym i w gospodarstwach mieszanych (tab. 1.). Gospodarstwa, które powiększały areał użytków rolnych, powiększały go głównie drogą dzierżawy. Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych, chowie krów mlecznych i gospodarstwa wielokierunkowe dzierżawiły 30-40% użytków rolnych, a gospodarstwa utrzymujące zwierzęta żywione w systemie wypasowym – ponad 60%.

Roczne nakłady pracy ogółem w przeliczeniu na pełnozatrudnionego (w AWU<sup>3</sup>) w gospodarstwach nastawionych na uprawy polowe, chów krów mlecznych i w gospodarstwach mieszanych w 2008 roku wzrosły (o 5-8%) wraz ze zwiększaniem powierzchni użytków rolnych, a w kolejnym roku obniżyły się (o 2-6%) wraz z jej zmniejszeniem. Nakłady pracy własnej rolnika i jego rodziny w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy (w FWU<sup>4</sup>) były relatywnie większe w gospodarstwach specjalizujących się w chowie krów mlecznych niż w pozostałych grupach badanych gospodarstw. Kształtowały się średnio na poziomie 1,75 FWU, a w pozostałych grupach – 1,60 FWU. Wzrost nakładów pracy ogółem w 2008 roku wynikał ze wzrostu nakładów pracy najemnej, który odnotowano we wszystkich grupach badanych gospodarstw, oprócz gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt żywionych w systemie wypasowym. W tej grupie analizowanych gospodarstw nakłady pracy wzrosły w 2009 r.

<sup>2</sup> FADN (System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych) to jednolity system zbierania danych rachunkowych we wszystkich krajach członkowskich UE, służący m.in. do kreowania wspólnej polityki rolnej. W Polsce od 2004 roku IERiGŻ-PIB prowadzi badania rachunkowości rolnej w systemie FADN, określanym jako Polski FADN.

<sup>3</sup> AWU – jednostka przeliczeniowa nakładów pracy według metodyki FADN: 1 jednostka AWU = 2200 godzin pracy ogółem/rok. W nakładach pracy ogółem ujmuje się nakłady pracy nieopłacanej, głównie rolnika i jego rodziny w jednostkach FWU (1 jednostka FWU = 2200 godzin pracy rodziny /rok).

<sup>4</sup> FWU = 2200 godzin pracy rodziny /rok.

Tabela 1. Liczba badanych gospodarstw ekologicznych oraz ich zasoby produkcyjne według typów produkcyjnych

Lata	Uprawy polowe	Krowy mleczne	Zwierzęta żywione w systemie wypasowym	Mieszane
Liczba gospodarstw	35	21	16	64
Średnia powierzchnia użytków rolnych [ha]				
2007	23,0	27,3	37,8	16,8
2008	23,8	28,0	38,4	17,4
2009	23,5	27,9	38,8	17,7
Liczba osób pełnozatrudnionych [AWU]				
2007	2,03	1,98	2,05	1,86
2008	2,22	2,10	1,91	1,95
2009	2,05	2,05	2,02	1,91
Aktywa ogółem na 1 ha użytków rolnych [zł/ha]				
2007	11 142	18 999	11 135	15 321
2008	11 164	19 199	11 848	14 855
2009	18 057	37 741	18 631	25 328

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych IERiGŻ-PIB.

Potencjał zasobów kapitałowych w gospodarstwach rolnych stanowią środki produkcyjne trwałe i obrotowe, których wartość odzwierciedlają aktywa ogółem. Poziom zasobów kapitałowych badanych gospodarstw ekologicznych w latach 2007-2009 mierzony wartością aktywów ogółem na 1 ha użytków rolnych był największy w gospodarstwach specjalizujących się w chowie krów mlecznych (tab. 1.). Wyraźny wzrost wartości aktywów ogółem (około czterokrotny w porównaniu do poprzedniego roku) we wszystkich grupach badanych gospodarstw w 2009 roku wynikał ze wzrostu wartości wycenianej ziemi, upraw trwałych i kwot produkcyjnych (włącznie z kosztami ich nabycia).

## ORGANIZACJA PRODUKCJI

Wyniki standardowe FADN nie pozwalają na pełną analizę organizacji produkcji roślinnej w gospodarstwach, ponieważ nie zawierają pełnych danych o strukturze użytków rolnych, co uniemożliwia także określenie struktury zasiewów. Możliwe jest tylko odniesienie wybranych grup roślin do ogólnej powierzchni użytków rolnych [Goraj, Mańko 2009].

W zakresie organizacji produkcji roślinnej badanych typów gospodarstw ekologicznych zaobserwowano duże zróżnicowanie udziału poszczególnych grup upraw, szczególnie zbóż i upraw pastewnych, w strukturze użytków rolnych. Największy, ponadpięćdziesięcioprocentowy i rosnący udział zbóż odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych, następnie w gospodarstwach mieszanych – 48% w 2007 i 2009 roku. W 2008 roku w gospodarstwach wielokierunkowych odnotowano spadek udziału zbóż o 4,5 punktu procentowego (p.p.), a wzrost udziału uprawy ziemniaków o 4,6 p.p. (tab. 2.).

W gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą udział zbóż w strukturze użytków rolnych w badanych latach kształtował się na poziomie kilkunastu procent (14,5-19%), a wyraźnie przeważał udział upraw pastewnych (średnio około 80%), ponieważ gospodarstwa ekologiczne bazują głównie na paszach wytwarzanych we własnym zakresie. Podejmowane uprawy roślin pastewnych to głównie łąki i pastwiska oraz pastewnych ko-

Tabela 3. Udział głównych grup upraw w strukturze użytków rolnych porównywanych typów gospodarstw ekologicznych w %

Lata	Uprawy polowe	Krowy mleczne	Zwierzęta żywione w systemie wypasowym	Mieszane
Udział zbóż				
2007	50,8	17,7	14,6	47,7
2008	52,1	14,5	16,3	43,2
2009	61,6	15,4	19,0	48,0
Udział sadów				
2007	4,3	0,2	0,0	2,3
2008	4,6	0,3	0,0	2,4
2009	4,6	0,3	0,0	2,4
Udział truskawek, warzyw i kwiatów				
2007	4,4	0,0	0,0	2,2
2008	4,3	0,0	0,0	2,2
2009	4,3	0,0	0,0	2,4
Udział ziemniaków i pozostałych upraw polowych				
2007	20,8	3,6	6,6	9,6
2008	19,4	4,0	5,3	14,2
2009	9,1	2,7	2,3	8,6
Udział upraw pastewnych				
2007	19,0	78,9	78,1	37,0
2008	19,4	81,2	78,0	37,2
2009	18,9	81,3	78,4	36,9

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych IERiGŻ-PIB.

rzeniowych i kapustnych. W gospodarstwach mieszanych udział upraw roślin pastewnych w strukturze użytków rolnych wyniósł około 37%, a w gospodarstwach nastawionych na uprawy polowe – około 19%.

Gospodarstwa nastawione na uprawy polowe uprawiały relatywnie więcej owoców i warzyw. Udział sadów w powierzchni użytków rolnych tych gospodarstw w analizowanym okresie stanowił od 4,3 do 4,6%. W grupowaniu roślin uprawnych w metodologii FADN jest tworzona grupa, która ujmuje łącznie powierzchnię uprawy truskawek, warzyw i kwiatów. W badanych gospodarstwach nastawionych na uprawy polowe udział tej grupy upraw mieścił się w przedziale 4,3-4,4%. W gospodarstwach wielokierunkowych sady stanowiły 2,3-2,4%, a plantacje truskawek, warzyw i kwiatów – 2,2-2,4% powierzchni użytków rolnych. W gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą wykazano niewielki udział sadów (0,2-0,3%) tylko w gospodarstwach specjalizujących się w chowie krów mlecznych (tab. 2.).

Gospodarstwa ekologiczne podejmują produkcję ziemniaków jadalnych, które cieszą się dużym popytem wśród konsumentów. W metodologii FADN ziemniaki są ujmowane w powierzchni upraw łącznie z roślinami strączkowymi na nasiona, oleistymi, burakami cukrowymi i innymi przemysłowymi. W badanych gospodarstwach ekologicznych udział tej grupy upraw w powierzchni użytków rolnych był największy w gospodarstwach nastawionych na uprawy polowe (około 20% w latach 2007-2008), ale w kolejnym roku zmniejszył się o ponad połowę do 9,1% przy jednoczesnym wzroście udziału zbóż. Spadek udziału tej grupy upraw w 2009 roku, odnotowano we wszystkich analizowanych typach gospodarstw.

Obsada zwierząt ogółem mierzona liczbą sztuk przeliczeniowych LU<sup>5</sup>/100ha UR w badanych gospodarstwach ekologicznych w latach 2007-2009 kształtowała się na najwyższym poziomie i wzrastała w gospodarstwach nastawionych na chów bydła mlecznego z 76,9 sztuk na 100 ha UR w 2007 r. do 82,4 sztuk na 100 ha UR w 2009 r. W gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt żywnych w systemie wypasowym obsada zwierząt także wzrastała (z 66,4 do 72,4 sztuk na 100 ha UR w tym samym okresie), natomiast w gospodarstwach nastawionych na uprawy polowe i gospodarstwach wielokierunkowych – zmniejszała się (tab. 3.).

Tabela 3. Obsada zwierząt i struktura pogłowia w porównywanych typach gospodarstw ekologicznych

Lata	Uprawy polowe	Krowy mleczne	Zwierzęta żywione w systemie wypasowym	Mieszane
Obsada zwierząt ogółem [LU/100 ha UR]				
2007	22,2	76,9	66,4	56,0
2008	21,0	78,9	68,2	51,7
2009	17,9	82,4	72,4	50,8
Obsada zwierząt ogółem na 1 ha powierzchni paszowej [LU/ha]				
2007	1,06	0,93	0,85	1,08
2008	1 19	0,94	0,92	1,04
2009	0,47	0,98	0,83	0,95
Udział krów mlecznych w pogłowie zwierząt ogółem [%]				
2007	16,1	69,0	39,6	35,2
2008	17,2	68,4	39,6	36,9
2009	20,2	70,7	38,2	36,0
Udział pozostałego bydła w pogłowie zwierząt ogółem [%]				
2007	31,2	24,5	35,1	26,3
2008	37,8	26,7	38,6	30,2
2009	26,0	25,3	41,7	33,3
Udział owiec i kóz w pogłowie zwierząt ogółem [%]				
2007	4,9	1,9	10,8	3,2
2008	5,6	1,6	10,3	3,3
2009	7,4	1,1	9,7	3,1
Udział trzody chlewnej w pogłowie zwierząt ogółem [%]				
2007	25,7	2,0	6,1	29,4
2008	19,8	0,6	2,7	23,6
2009	22,4	0,7	1,4	20,4
Udział drobiu w pogłowie zwierząt ogółem [%]				
2007	18,1	0,0	0,0	2,4
2008	13,6	0,0	0,0	2,4
2009	16,1	0,0	0,0	2,8

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych IERiGŻ-PIB.

<sup>5</sup> LU – jednostka przeliczeniowa zwierząt według metodyki FADN, równoważna 1 krowie mlecznej lub wybrakowanej albo co najmniej dwuletniemu bykowi.

Struktura pogłowia zwierząt ogółem w poszczególnych typach produkcyjnych badanych gospodarstw była zróżnicowana. W pogłowie zwierząt gospodarstw nastawionych na chów bydła mlecznego udział krów mlecznych kształtował się średnio na poziomie ok. 70%, pozostałego bydła ok. 25%, natomiast udział owiec i kóz oraz trzody chlewnej był niewielki i zmniejszał się w analizowanym okresie.

W gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt żywionych w systemie wypasowym udział krów mlecznych w strukturze pogłowia zwierząt kształtował się na poziomie około 40% w 2007 i 2008 roku, w 2009 r. obniżył do 38%, natomiast udział pozostałych grup wiekowych bydła wzrósł z 35% do 42% w badanym okresie. Udział owiec i kóz kształtował się średnio na poziomie około 10%, a udział trzody chlewnej wyraźnie zmniejszał się (z 6,0% do 1,4%).

W gospodarstwach wielokierunkowych udział krów mlecznych w strukturze pogłowia zwierząt w badanych latach także był największy i kształtował się średnio na poziomie około 35%, udział pozostałych grup bydła wzrósł z 26,3% w 2007 r. do 33,3% w 2009 r., natomiast udział trzody chlewnej wyraźnie zmniejszył się (z 29,4% do 20,4% w tym samym czasie). Przyczyna ograniczania chowu trzody chlewnej w gospodarstwach ekologicznych tkwi w uwarunkowaniach ekonomicznych produkcji żywca wieprzowego, tzn. w rosnących kosztach produkcji i niekorzystnych warunkach sprzedaży (zbyt niskich cenach). Gospodarstwa wielokierunkowe utrzymywały także owce i kozy (średnio około 3% w pogłowie ogółem) oraz drób (2,4-2,8%).

W strukturze pogłowia zwierząt gospodarstw nastawionych na uprawy polowe odnotowano rosnący udział krów mlecznych (z 16,1% do 20,2% w badanym okresie) oraz owiec i kóz (z 4,9% do 7,4%). Udział pozostałych grup bydła, trzody chlewnej i drobiu znacząco zmieniał się w badanym okresie.

## DOCHODY

Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego<sup>6</sup> stanowi opłatę zaangażowania czynników wytwórczych w procesy produkcji. Najwyższy poziom dochodu z gospodarstwa rolnego w badanych typach gospodarstw odnotowano w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta żywione w systemie wypasowym w 2007 roku i w gospodarstwach nastawionych na chów bydła mlecznego w 2008 i 2009 roku. W obrębie poszczególnych typów gospodarstw dochód z gospodarstwa rolnego wzrastał w gospodarstwach nastawionych na uprawy polowe, natomiast obniżał się w gospodarstwach wielokierunkowych w badanych latach. W gospodarstwach nastawionych na chów bydła mlecznego dochód wyraźnie wzrósł w 2008 r. i obniżył w 2009 r., a w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta żywione w systemie wypasowym dochód ten wyraźnie obniżył się w 2008 r. i wzrósł w 2009 r. (tab. 4.). Wykazane wahania w poziomie dochodów badanych gospodarstw odzwierciedlały przede wszystkim wahania w poziomie wyników produkcyjnych w tym okresie.

Dochodowość zasobów ziemi omawianych typów gospodarstw ekologicznych mierzona poziomem dochodu z gospodarstwa rolnego na jednostkę powierzchni użytków rolnych w analizowanym okresie była zróżnicowana, zarówno pomiędzy typami gospodarstw, jak i w obrębie poszczególnych typów. Najwyższy poziom dochodowości gospodarstw w 2007 roku wykazano w gospodarstwach wielokierunkowych, natomiast w latach 2008-2009 – w gospodarstwach nastawionych na chów bydła mlecznego.

<sup>6</sup> „Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego” to kategoria dochodowa według metodyki FADN, określana w niniejszym opracowaniu w skrócie jako „dochód z gospodarstwa rolnego”. Odpowiada dochodowi rolniczemu netto z uwzględnieniem wszystkich dopłat do działalności gospodarstw rolnych.

Tabela 4. Dochody porównywanych typów gospodarstw ekologicznych

Wyszczególnienie	Uprawy polowe	Krowy mleczne	Zwierzęta żywione w systemie wypasowym	Mieszane
2007				
Dochód z gospodarstwa rolnego [zł]	34 149	51 643	55 862	31 951
Dochód z gospodarstwa rolnego na 1 ha UR [zł/ha UR]	1 485	1 892	1 478	1 902
2008				
Dochód z gospodarstwa rolnego [zł]	38 388	67 404	41 065	28 865
Dochód z gospodarstwa rolnego na 1 ha UR [zł/ha UR]	1 613	2 407	1 069	1 659
2009				
Dochód z gospodarstwa rolnego [zł]	42 795	55 030	54 717	25 850
Dochód z gospodarstwa rolnego na 1 ha UR [zł/ha UR]	1 821	1 972	1 410	1 460

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych IERiGŻ-PIB.

Syntetyczny rachunek wyników porównywanych typów gospodarstw ekologicznych w latach 2007-2009 przedstawiono w tabeli 5. Zauważalne jest to, że wzrost nakładów materiałowych, a tym samym kosztów materiałowych, które w metodyce FADN określane są jako „zużycie pośrednie”, nie zawsze pociągał za sobą poprawę wyników produkcyjnych. Zróżnicowanie wyników produkcyjnych i kosztów produkcji w poszczególnych latach w analizowanych typach produkcyjnych gospodarstw znalazło odzwierciedlenie w uzyskiwanych wynikach ekonomicznych. Najwyższy poziom nadwyżki wartości produkcji nad kosztami materiałowymi w przeliczeniu na 1 ha UR w latach 2007-2008 uzyskały gospodarstwa nastawione na chów bydła mlecznego, natomiast w 2009 r. – gospodarstwa nastawione na uprawy polowe. Wahania poziomu nadwyżki wartości produkcji nad kosztami materiałowymi w badanych latach w poszczególnych typach produkcyjnych gospodarstw odzwierciedlają wpływ koniunktury w rolnictwie na wyniki ekonomiczne gospodarstw rolnych.

Wpływ polityki rolnej na wyniki ekonomiczne gospodarstw rolnych przejawia się w realizowanych dopłatach do ich działalności. Dopłaty te są ujmowane przy obliczaniu dochodu z gospodarstwa rolnego. Pomoc finansowa UE dla gospodarstw ekologicznych obejmuje dopłaty do działalności operacyjnej, czyli dopłaty do produkcji roślinnej, dopłaty rolno-środowiskowe, dopłaty do obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (LFA) i inne dopłaty do rozwoju obszarów wiejskich oraz jednolitą płatność obszarową, a ponadto dopłaty do inwestycji.

Poziom dopłat w przeliczeniu na 1 ha UR w badanych typach gospodarstw ekologicznych wzrastał w kolejnych latach, oprócz gospodarstw wielokierunkowych w 2009 roku (tab. 5.), dlatego środki te w dużym stopniu kształtowały poziom dochodu gospodarstwa rolnego. W gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt żywionych w systemie wypasowym w latach 2008-2009 i w gospodarstwach wielokierunkowych w 2009 roku dopłaty pokrywały częściowo koszty produkcji i tworzyły dochód z gospodarstwa rolnego.

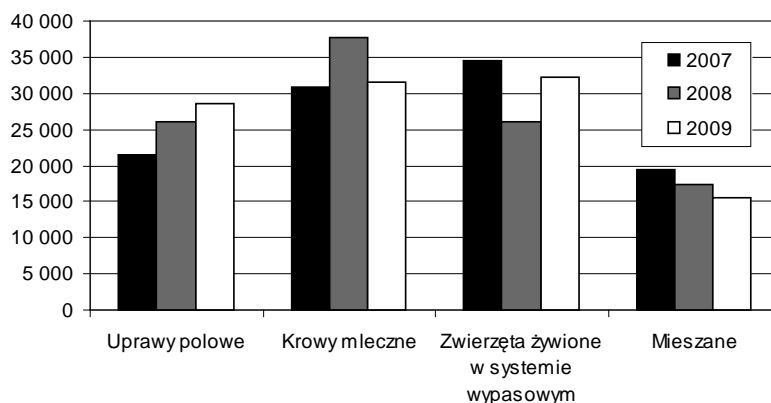
Tabela 5. Rachunek wyników porównywanych typów gospodarstw ekologicznych [zł/ha]

Wyszczególnienie	Uprawy polowe	Krowy mleczne	Zwierzęta żywione w systemie wypasowym	Mieszane
2007				
Produkcja ogółem	2 743	2 983	2 508	3 367
Koszty materiałowe	1 305	1 215	1 369	1 763
Nadwyżka wartości produkcji nad kosztami materiałowymi	1 438	1 768	1 139	1 604
Amortyzacja	553	480	343	674
Koszty zewnętrznych czynników produkcji	398	283	432	220
Podatki	149	166	157	164
Dopłaty	1 147	1 053	1 271	1 356
Dochód z gospodarstwa rolnego	1 485	1 892	1 478	1 902
2008				
Produkcja ogółem	2 908	3 275	2 029	3 032
Koszty materiałowe	1 360	1 504	1 452	1 774
Nadwyżka wartości produkcji nad kosztami materiałowymi	1 548	1 771	577	1 258
Amortyzacja	595	522	392	747
Koszty zewnętrznych czynników produkcji	601	281	411	295
Podatki	128	98	140	111
Dopłaty	1 389	1 537	1 435	1 554
Dochód z gospodarstwa rolnego	1 613	2 407	1 069	1 659
2009				
Produkcja ogółem	2 693	2 916	2 384	2 690
Koszty materiałowe	1 264	1 569	1 550	1 611
Nadwyżka wartości produkcji nad kosztami materiałowymi	1 429	1 347	834	1 079
Amortyzacja	613	561	464	713
Koszty zewnętrznych czynników produkcji	491	310	385	311
Podatki	93	98	118	90
Dopłaty	1 589	1 594	1 543	1 495
Dochód z gospodarstwa rolnego	1 821	1 972	1 410	1 460

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych IERiGŻ-PIB.



Dla rolnika i jego rodziny ważny jest poziom dochodu z gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną rodziny<sup>7</sup>, gdyż stanowi wynagrodzenie za pracę własną rolnika i jego rodziny. W porównywanych typach gospodarstw ekologicznych poziom dochodu na osobę pełnozatrudnioną rodziny był relatywnie wyższy w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą, ale były to gospodarstwa większe obszarowo, szczególnie utrzymujące zwierzęta żywione w systemie wypasowym (tab. 1.). Wahania poziomu dochodu na osobę pełnozatrudnioną rodziny w badanym okresie (rys. 1.), podobnie jak wahania dochodu z gospodarstwa rolnego w porównywanych typach gospodarstw, były warunkowane przede wszystkim koniunkturą w rolnictwie, ale także poziomem dopłat do działalności gospodarstw ekologicznych.



Rysunek 1. Dochód z gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównywanych typach gospodarstw ekologicznych (zł/osobę)  
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych IERiGŻ-PIB.

## PODSUMOWANIE

W badanych typach gospodarstw ekologicznych w latach 2007-2009 najwyższy poziom dochodu z gospodarstwa rolnego w 2007 roku wykazano w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta żywione w systemie wypasowym, natomiast w latach 2008-2009 w gospodarstwach nastawionych na chów bydła mlecznego. Podobnie poziom dochodu na osobę pełnozatrudnioną rodziny w analizowanym okresie był relatywnie wyższy w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą, czyli chów bydła mlecznego i zwierząt żywionych w systemie wypasowym, ale były to gospodarstwa większe obszarowo, szczególnie gospodarstwa utrzymujące zwierzęta żywione w systemie wypasowym. Natomiast najwyższy poziom dochodowości gospodarstw w 2007 roku wykazano w gospodarstwach wielokierunkowych, a w latach 2008-2009 w gospodarstwach nastawionych na chów bydła mlecznego.

Wahania w poziomie dochodów z gospodarstwa rolnego i na osobę pełnozatrudnioną rodziny w obrębie typów produkcyjnych badanych gospodarstw były warunkowane przede wszystkim koniunkturą w rolnictwie i poziomem dopłat do działalności gospodarstw ekologicznych w analizowanym okresie.

<sup>7</sup> Osoba pełnozatrudniona rodziny to jednostka przeliczeniowa nakładów pracy nieopłacanej rolnika i jego rodziny na pełny wymiar czasu pracy, według metodyki FADN to jednostka FWU = 2200 godzin pracy rodziny /rok.

## LITERATURA

- Goraj L., Mańko S. 2009: *Rachunkowość i analiza ekonomiczna w indywidualnym gospodarstwie rolnym*, Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa.
- Komorowska D. 2011: *Porównanie gospodarstw ekologicznych z gospodarstwami konwencjonalnymi w obrębie grup obszarowych*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu: Polityka ekonomiczna”, nr 166, s. 312-322.
- Koreleska E. 2006: *Rolnictwo ekologiczne w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej*, „Zeszyty Naukowe AR we Wrocławiu”, nr 66, s. 241-246.
- Nachtman G., Żekało M. 2011: *Wyniki ekonomiczne wybranych ekologicznych produktów rolniczych w latach 2005-2009*, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Runowski H. 2009: *Tendencje zmian w organizacji i ekonomicznie przedsiębiorstw rolnych – aspekty teoretyczne*, „Zeszyty Naukowe SGGW: Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej”, nr 75, s. 197-210.
- Zegar J. 2009: *Z badań nad rolnictwem społecznie zrównoważonym: Raport końcowy*, „Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju Polskiej Gospodarki Żywnościowej po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej”, nr 175 (10), IERiGŻ-PIB, Warszawa.

*Dorota Komorowska*

## THE INFLUENCE OF THE FARM TYPE ON INCOME OF ORGANIC FARMS

## Summary

The aim of this paper is to assess the impact of a farm's specialization on the income of organic farms of selected, agricultural types. Organic farms, that participated in the polish FADN in the period 2007-2009 and that are classified according to agricultural types, are the subject of analysis.

In the analyzed period, the income level per farm and per full-employed member of a family was relatively higher for livestock-oriented farms (dairy cattle breeding and breeding of animals in the grazing system), however these farms were larger - especially those farms with animals fed using the grazing system.

Adres do korespondencji:

dr inż. Dorota Komorowska

Katedra Ekonomiki Rolnictwa i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

ul. Nowoursynowska 166

02-787 Warszawa

tel. (0 22) 593 41 10

e-mail: dorota\_komorowska@sggw.pl